

4. FARA JE TAKÉ ÚŘAD

Vývoj právního postavení sudějovských duchovních správců

O sudějovských duchovních se zpočátku referuje jako o lokálních kaplanech nebo místních duchovních správcích, což právně znamenalo, že byli kaplany nebovidského faráře. Ten byl také jediný způsobilý jednat ohledně Sudějova a jeho duchovních. Zároveň ale zodpovídal za plnění všech povinností, písemnosti apod. a musel kaplanům vykazovat příslušný příjem. Z Nebovid do Sudějova to bylo však 3 až 4 hodiny cesty, a tak realita byla mnohem pestřejší. Už třetí sudějovský kaplan, Václav Kejř (psán německy Kurtz; 1728-1731), uzavřel zvláštní dotační instrument (smlouvu) o příjmech a povinnostech s tehdejší patronem kostela sv. Anny (více viz panel 5), hrabětem Brédou. Se zpožděním za rostoucím osamostatňováním přebírali sudějovští kaplani postupně i povinnosti duchovní správy, např. matriky začali vést až přibližně od roku 1760.

Povýšení na faru bránila mimo jiné státní nařízení, vyžadující, aby každá fara byla nadána příjmy pro důstojnou obživu faráře (nařízení o kaplanech byla mnohem měkčí). Gottfried svobodný pán z Kochu v roce 1793 výrazně navýšil deputátní příspěvek a žádal o zřízení fary, než však navýšení stihl intabulovat do zemských desek (předchůdce dnešního katastru, dnes bychom řekli vložit věcné břemeno na statek) byl nucen pro dluhy dát panství do dražby. Nový majitel a patron, Leopold Hrubý ze Schwanenheimu, se zdráhal takovým závazkem zatížit svůj statek, a tak se dalších téměř 50 let postavení sudějovského duchovního pohybovalo v právním vakuu. Kochův dotační instrument byl na jednu stranu platný, ale neměl dostatečnou váhu, a tak se plnil, ale ne úplně. Podmínky duchovního proto nebyly příliš záviděníhodné.

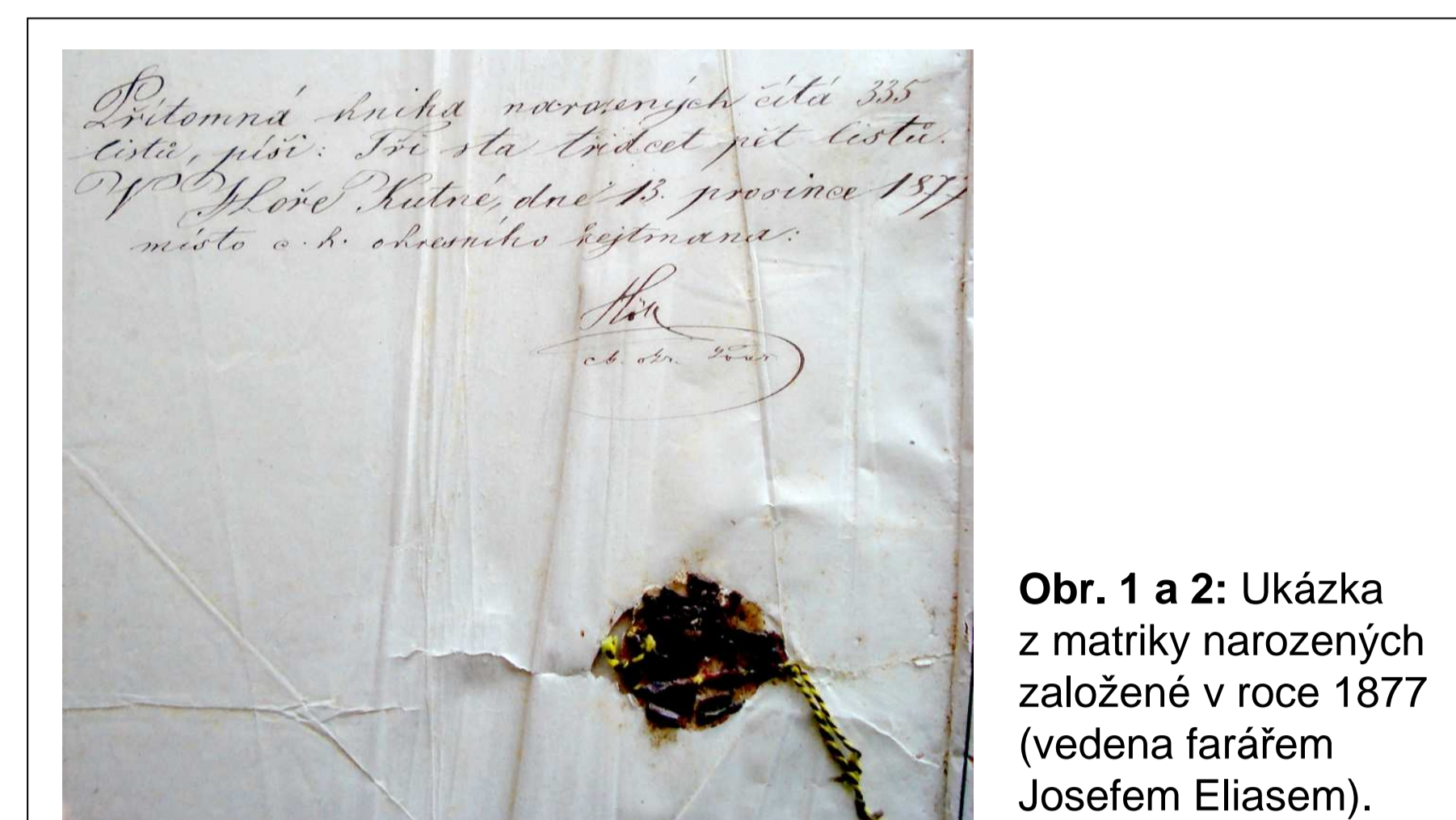
Po odchodu P. Grigara na lépe placené místo biskupská konsistoř sice do Sudějova poslala P. Berana, ale pouze v posici kdykoliv odvolatelného administrátora a požadovala intabulaci Kochova dotačního instrumentu. Jednání se vlekla šest let a nakonec Josef Hrubý z Jelení (syn Leopolda Hrubého ze Schwanenheimu) sice nechal instrument intabulovat, ale ve svém znění s výminkami. Biskupství v Hradci Králové na to reagovalo tím, že P. Berana jmenovalo v roce 1847 pouze lokalistou, nikoliv farářem. Lokálie (či lokální fara) byla předstupněm řádné fary. Po stránce duchovní měl lokalista již stejná práva a povinnosti jako farář, ale neměl ještě suverenitu po stránce právní (a částečně ekonomické), např. nepodával daňovou fasi – příznání, nýbrž jeho příjmy zahrnoval farář nebovidský. Prvním sudějovským farářem se stal v roce 1859 až P. Švejda, nástupce P. Berana.

Od té doby se na právním postavení farnosti nic nezměnilo až do roku 1993, kdy se Sudějov navrátil z Královéhradecké diecese do Pražské arcidiecese (královéhradecké diecesi byl přiřknut při reorganizaci diecesí za vlády Josefa II.). Římskokatolická farnost Sudějov zanikla 11. 1. 2005 a její nástupnickou farností se stala Římskokatolická farnost Uhlířské Janovice.

Farář jako úředník

Nejdéle od dob josefinského tolerančního patentu (1781) se nižší duchovní stali *de facto* také státními úředníky, kteří měli např. povinnost z kazatelen číst vybraná úřední nařízení a nabádat k jejich dodržování nebo vést matriky. Toleranční patent učinil z katolických matrik (křestních, sňatkových a matrik zemřelých) úřední dokument s všeobecnou platností a faráři byli povinni vést i evidenci všech obyvatel podle konfesí. Podobně všeobecného statutu nabyly i katolické hřbitovy, jejichž vedení bylo v kompetenci farářů. Tento stav trval až do 1. ledna 1950, kdy byly matriky na základě zákona č. 268/1949 Sb. přebrány obecními úřady (v Sudějově se tak stalo 16. 2. 1950). O šest let později pak místní národní výbory převzaly i správu hřbitovů v Krsovicích a Rašovicích.

Farář dále zastával veřejné postavení z hlediska školství. Za mocnářství byla výuka náboženství na školách povinná a následně za první republiky byla volitelná tam, kde bylo více než 15 dětí z věřících rodin, jež si výuku přály. Okrskoví biskupští vikáři měli mimo jiné povinnost dohlížet na úroveň (zejména mravní) školství ve svém okrese. Tato odpovědnost dopadala také na faráře, již měli za povinnost zajistit výuku náboženství na katolických školách (všech, kromě evangelických a židovských) ve farnosti (více viz panel 9). Postupem času se kněží stali státními zaměstnanci i z pohledu počítání důchodů, dávek a pod. Stát se také zavázal doplňovat jejich plat na určitou hladinu, tzv. kongruu (zákonem č. 47/1885 ř.z.). Výše kongruy se odvíjela od zalidněnosti a polohy farnosti (město/venkov). Tento stav trval až do roku 1948.

Obr. 1 a 2: Ukázka z matriky narozených založené v roce 1877 (vedena farářem Josefem Eliasem).

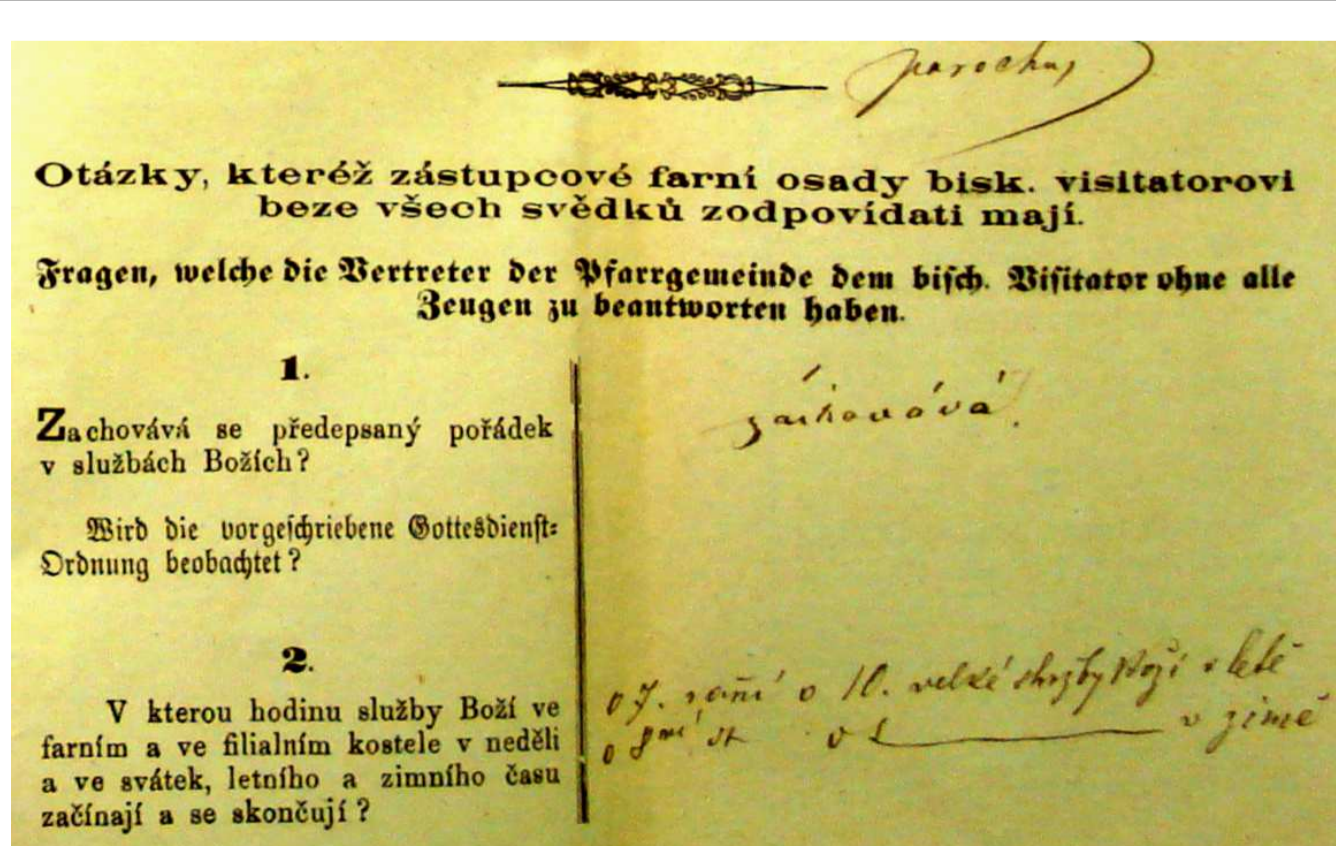
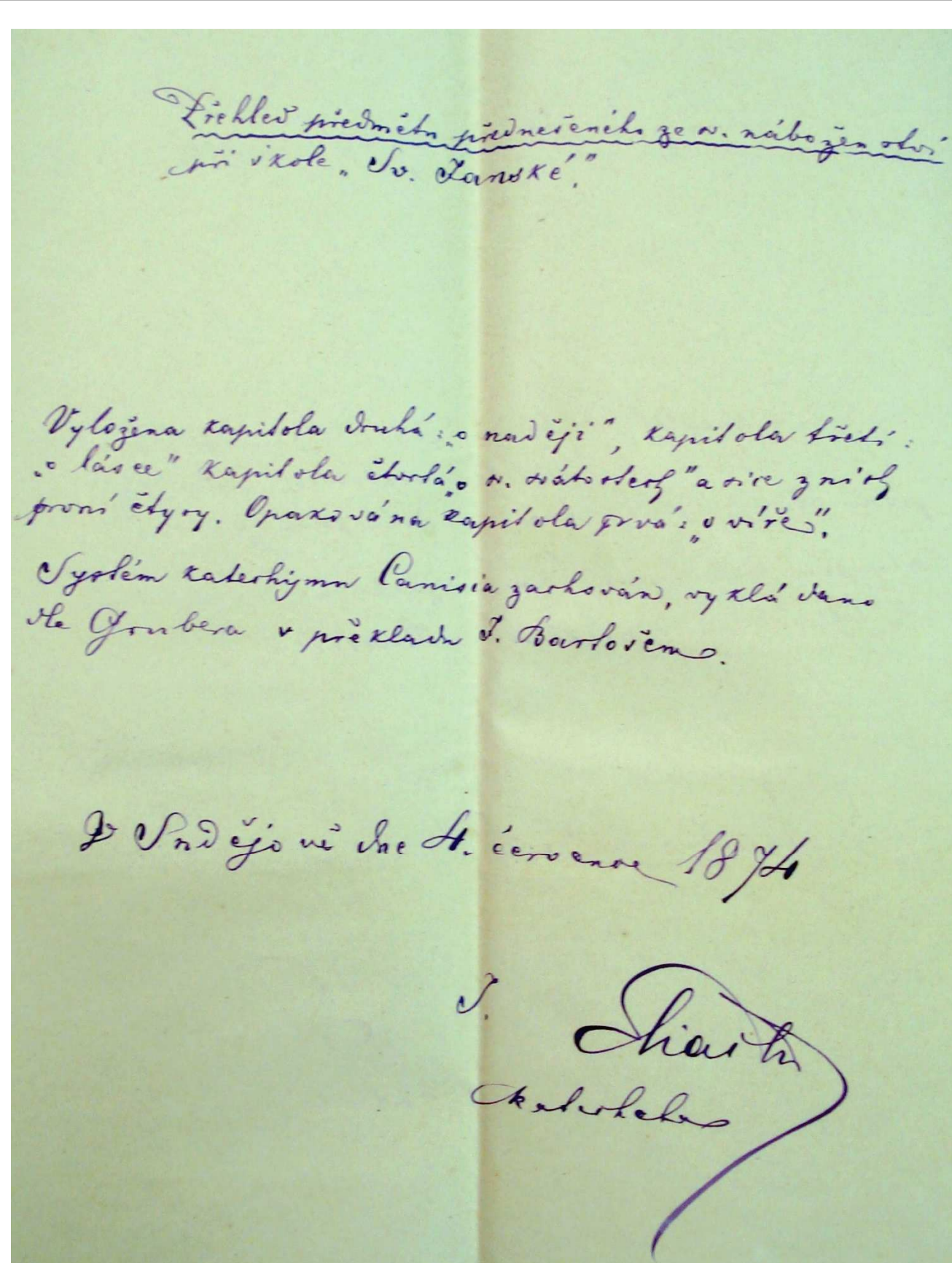
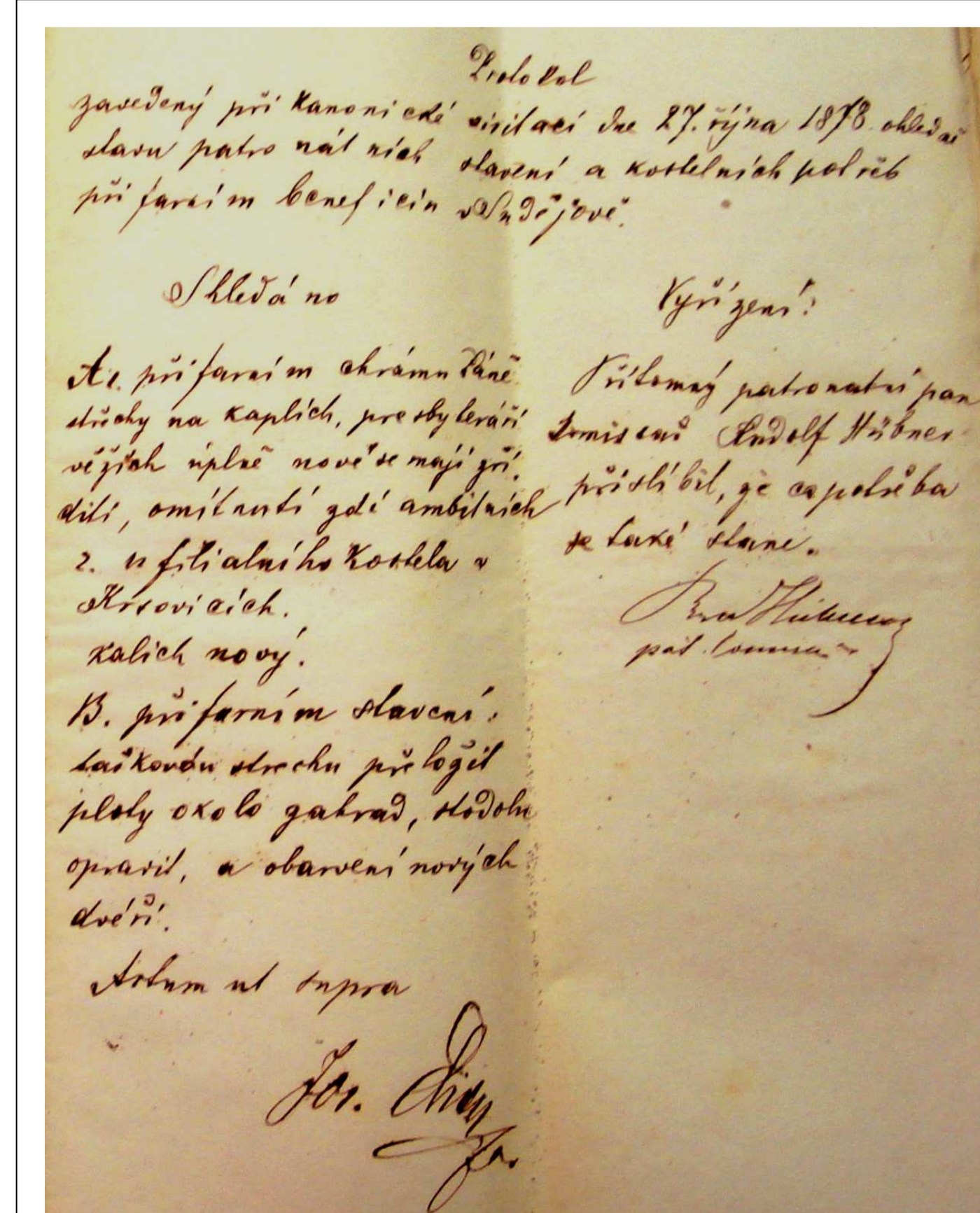
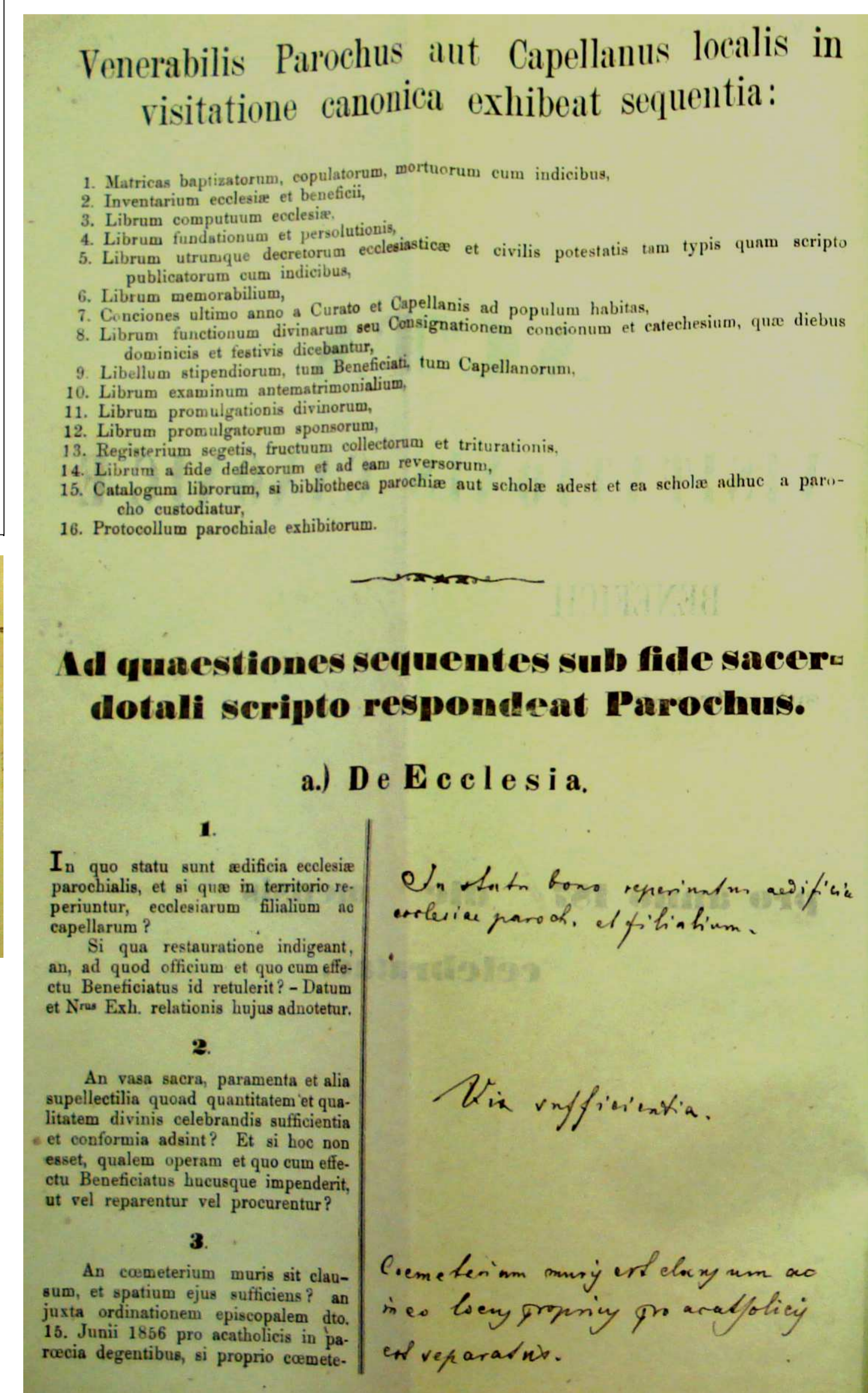
Rodiče									
Otec – Václav									
Datum	Křestní jméno	Podoba	Jméno dítěte	Náboženská příslušnost	Pohlaví	Podoba	Podoba	Podoba	Podoba
Den	Stav	Stav	Podoba	Podoba	Podoba	Podoba	Podoba	Podoba	Podoba
18. 11. 1877	Švejda	Švejda	Václav	Katolická	muž	Švejda	Švejda	Švejda	Švejda
18. 11. 1877	Švejda	Švejda	Václav	Katolická	muž	Švejda	Švejda	Švejda	Švejda

Další povinnosti duchovního správce

Kromě povinností ke státu měl duchovní při benefícii (stálém místě) za obdržené prostředky od patrona a farníků povinnosti také k nim. Kromě pravidelného sloužení mší, jejichž pořádek (co do četnosti a podoby) byl z velké části ukotven ve smlouvách o příjmech fary, musel farář sloužit tzv. fundaci mše za dobrodince. Jejich rozsah byl přesně zaznamenán v evidenci všech darů, kterou byl povinen vést. Podobně jako matriky musel farář vést i knihy o udělení svátostí a jiných úkonech s nimi spojených (např. bířmování, protokoly o poučení snoubenců, jejich prohlášení, atd.).

Vedle sloužení bohoslužeb se farář staral pochopitelně rovněž o návštěvy nemocných a umírajících, jež zaopatřoval. Vzhledem k tomu, že k umírajícím mohl být volán v jakoukoliv dobu a často bylo potřeba spěchu, byli při faře za tímto účelem drženi koně (když to bylo možné). Pravidelně několikrát do roka vedl farář po vesnicích o nedělních odpoledních tzv. křesťanská cvičení (dnes bychom řekli duchovní obnovy) na určitá témata. Farář měl také evidovat a organisovat péči o drobné sakrální památky v krajině (křížky, sochy svatých, zvoničky). Okolo poloviny 19. stol. také rozdíl státní peníze pro chudé a mimořádné dávky při neúrodě, tzv. chudou kasu, poté co se neosvědčily tehdy nově zavedené obecní samosprávy.

Duchovní v té době podléhal také poměrně silné kontrole ze strany nadřízených orgánů (okrskový vikář a biskupská konsistoř) a před ustanovením za faráře musel skládat v latině zkoušky z teologie, ekonomie a znalosti zákonů. Jednou za rok navíc probíhala tzv. kanonická visitace, o níž se sepsával protokol. Při ní se okrskový vikář ptal faráře, patrona a zástupců farníků na fungování farnosti (o samotě, podle předepsaného formuláře). Visitace byla zaměřena na stav kostelů a fary, na průběh hospodaření s majetkem, na mravní a duchovní poměry ve farnosti a také na obsah výuky náboženství ve škole. Zároveň byly také procházeny všechny účty a písemnosti. Kromě této kontroly, musel mít farář schválení nadřízených i pro všechny významnější úkony veřejného života (např. posvěcení křížku u cesty).

Obr. 3 (více vlevo): Protokol, v němž se patronátní úředník při kanonické visitaci zavazuje napravit zjištěné nedostatky v opravách kostelů a fary.

Obr. 4 (vlevo): Přehled učiva probraného v rámci hodin náboženství P. Eliasem ve škole v Krsovicích v letech 1873-74 příkládaný k visitační zprávě.

Obr. 5 (nahore): Ukázka otázek kladených při kanonické visitaci zástupcům farnosti (1880).

Obr. 6 (vpravo): Část visitačního protokolu vyplňovaná knězem, v úvodu je uveden seznam kontrolovaných písemností (1876).